

**EĞİTİMİN TOPLUMSAL YAPININ DEĞİŞİMİ ÜZERİNE ETKİSİNİN
ARAŞTIRMACI BİR BAKIŞ AÇISINDAN İNCELENMESİ**AN INVESTIGATION OF THE EFFECT OF EDUCATION ON THE CHANGE OF
SOCIAL STRUCTURE FROM AN INVESTIGATIVE PERSPECTIVE**Ömer ÇARKIT*·Hasan ÇARKIT**·Elif ÇARKIT***·Şirin GÜZELÇOBAN****·
Taner ÇARKIT*****·Merve DÖNER*********Öz****Article Info**

Bireysel farklılıklarla başlayan değişimler daha sonra köklü etkileşimlere yani toplumsal değişimlere sebebiyet vermeye başlamıştır. İlkçağlardan itibaren bulunduğu sürece göre farklı değişimlere sebep olan etkileşimler 21. yüzyılda daha popüler ve dikkate değer bir hal almaya başlamıştır. Değişim kavramı, önceden varlığı kabul edilen bir yargı konumundayken artık zorunlu bir ihtiyaç olarak benimsenmeye başlamıştır. Evrim prensibine benzer şekilde, değişime ayak uyduramayan bireyler, şirketler, kurumlar ve toplumlar çağın gerisinde kalmaktadır. Bireysel farklılaşmadan doğan toplumsal değişim kavramı, toplumu oluşturan en küçük yapıtaşına kadar etkili olan bir süreci teşkil etmektedir. Bu değişim sürecinde etkili olan en temel öge ise eğitim kavramıdır. Eğitim, toplumu oluşturan bütün yapılarla bağlantılıdır. Doğal olarak, bu yapılarda gerçekleşecek olan en ufak bir değişimlerle de bağlantısı inkar edilemez durumdadır. Bu çalışmada eğitimin toplumsal değişimdeki rolü, etkileri ve sonuçları incelenmektedir. Hedeflenen ana öge, değişim kavramının eğitim kavramıyla olan ilişkisinin ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal değişim, eğitim, statü, sınıf, modernleşme.


Derleme Makalesi


Geliş Tarihi: 22/11/2023


Kabul Tarihi: 21/02/2024


Atıf


Çarkıt, Ö.- Çarkıt, H.-Çarkıt, E.Güzeçoban, Ş.-Çarkıt, T. Döner, M. (2024). Eğitimin Toplumsal Yapının Değişimi Üzerine Etkisinin Araştırmacı Bir Bakış Açısından İncelenmesi. Anasay 27, 188-207..


* Başöğretmen/MA., Barbaros Şehit Nuri Yazanel İ.O., Kayseri, Türkiye, omercarkit@outlook.com, **ORCID ID**  <https://orcid.org/0009-0009-6498-6378>

** MA., Mimarşinan Şehit Mustafa Eyyüb Darendelioğlu OO., Kayseri, Türkiye, carkithasan@gmail.com, **ORCID ID**  <https://orcid.org/0009-0009-7317-3766>

*** MA., İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Kayseri, Türkiye, elif.carkit38@gmail.com, **ORCID ID**  <https://orcid.org/0009-0009-9134-1794>

**** MA., Ayşe Ahmet İnci İ.O., Kayseri, Türkiye, sirin-crkt@hotmail.com, **ORCID ID**  <https://orcid.org/0009-0004-8706-5719>

***** Dr., Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli, Türkiye, tanercarkit@klu.edu.tr **ORCID ID**  <https://orcid.org/0000-0002-5511-8773>

*****MSc., Hatay Eğit. ve Araş. Hastanesi, Hatay, Türkiye, merve.carkit97@gmail.com, **ORCID ID**  <https://orcid.org/0000-0002-3834-2108>

Abstract

Changes that started with individual differences then began to cause radical interactions, that is, social changes. Interactions that have caused different changes since ancient times have begun to become more popular and remarkable in the 21st century. While the concept of change was previously an accepted judgment, it has now begun to be adopted as a mandatory need. Similar to the principle of evolution, individuals, companies, institutions, and societies that cannot keep up with change fall behind the times. The concept of social change arising from individual differentiation constitutes a process that is effective down to the smallest building block that constitutes society. The most fundamental element that is effective in this change process is the concept of education. Education is linked to all the structures that make up society. Naturally, the connection between education and the slightest changes that will occur in these structures is undeniable. In this study, the role, effects, and results of education in social change are investigated. The main targeted element is to reveal the relationship between the concept of change and the concept of education.

Keywords: Social change, education, status; class, modernization.

EXTENDED ABSTRACT

Changes that started with individual differences then began to cause radical interactions, that is, social changes. Interactions that have caused different changes since ancient times have begun to become more popular and remarkable in the 21st century. While the concept of change was previously an accepted judgment, it has now begun to be adopted as a mandatory need. Similar to the principle of evolution, individuals, companies, institutions, and societies that cannot keep up with change fall behind the times. The concept of social change arising from individual differentiation constitutes a process that is effective down to the smallest building block that constitutes society. The most fundamental element that is effective in this change process is the concept of education. Education is linked to all the structures that make up society. Naturally, the connection between education and the slightest changes that will occur in these structures is undeniable.

Since communal changing is an interaction that takes place in the social structure, all factors that make up the structure of society are affected by variation. The social institutions and organizations also change with the change in communal structure. Mutations in institutions and organizations cause the social status and role balance to change. Therefore, communal change also affects social relations. Just as social change affects the communal structure, it also naturally affects education and the education system. However, this interaction is reciprocal. Individuals and community are directly affected by the changes in the field of education. On the other hand, social change also indirectly affects education. The level of social development can be achieved through education. In order for the change to occur in community to be accepted, that society must first become suitable for change. That's why conflicts occur during social changes in societies with low education levels. Moreover, education provides many benefits to the individual and society in terms of change. Educated and self-improved individuals also improve the society they live in. Schools and formal education institutions revise social changes by blending them with the education system and create an education system in which individuals can develop and transform themselves. Since the origins of many social changes are linked to education, the level of development also increases in societies where the level of education is adequate and at the right rate.

The most fundamental thing that enables and manages development on earth is education. Thanks to the equipment that education provides to the individual and the society, social changes

Review Paper

Received: 22/11/2023

Accepted: 21/02/2024

Cite this article as:

Çarkıt, Ö.- Çarkıt, H.-Çarkıt, E.Güzeçoban, Ş.-Çarkıt, T. Döner, M. (2024). An Investigation of the Effect of Education on the Change of Social Structure from an Investigative Perspective. *Anasay* 27, 188-207.



increase and the tendencies of change differ. The higher the education level of a society, the more valuable the economy and technology dimensions of that society gain. In societies that pave the way for innovations and new living standards, the rate of change is higher than in underdeveloped societies. Since the social structure in underdeveloped communities is traditionally and culturally focused, these societies have difficulty in adapting to the innovations of the age worldwide. One of the main elements of these difficulties is the phenomenon of religion. In communities where religious beliefs are intense, social changes go through more painful processes than in other societies. Since the phenomenon of religion has a dogmatic structure, changes and criticism of these values are not welcomed by the society. On the other hand, as a result of the propaganda of those who do not want change, the idea that change will harm social values is spreading. The biggest deficiency at this point, where there is no thoughtful questioning, is again education. In societies where the level of education is low, individuals do not welcome change because they are not open or able to learn or question any information other than the information conveyed to them. Questioning these dogmatic interests and trying to change them causes great reactions from the society. Only, individuals with sufficient education can access accurate and safe information by reading and researching.

In this study, the role of education in social change, its effects and results are examined. The main targeted element is to reveal the relationship between the concept of change and the concept of education. In this regard, social concepts such as community, status, role and class are explained. Communal change, direction of change, modernization and the effects of technology have been investigated. While social change affects education, it is inevitable that education also affects the social system, so information is given about the principles of education and social change such as progressivism, conservatism and functionality. A connection has been established between the concepts, community, education, and change.

Giriş

21. yüzyılın ilk çeyreği, toplumsal değişimlerin yaşanmasına oldukça geniş altyapılar hazırlamaktadır. Özellikle, bilgi teknolojilerinin ve hızın ön plana çıktığı bu zamanlarda değişim kaçınılmazdır (Demiral, 2020, s. 182). Geleneksel anlamda belirli bir kültürel altyapıya sahip olan toplumlar, oluşturmuş oldukları düzenlerinden vazgeçmekten korktukları için değişim konusunda önceki yüzyıllarda oldukça tutucu davranmışlardır. Diğer bir tabirle, kabul edilen toplumsal paradigmalardan yıkılarak toplumsal kabuğun kırılması için içten gelen bir engel söz konusu olmuştur. Toplumun konar-göçer bir yapıya sahip olduğu çağlarda toplumsal her türlü yapı ve olgu genel-geçer bir yapıya sahip olmuştur. Toplumsal anlamda belirli yaşam standartlarına sahip olmamaları bu standartlarda yaşanabilecek kalıcı ve geçici değişimlerin oluşmasına da imkan vermemiştir.

Toplumsal değişim, yaşandığı her dönemde kendi içerisinde belirli zorluklara karşılaşmıştır. Değişim kavramı, toplumsal bir yargıdan ziyade kelime anlamı itibarıyla birey üzerinde merak ve endişe uyandırmaktadır. Bu bakımdan toplumsal değişim ile birey arasında, birey ile toplumsal değişim arasında etkileşim bulunmaktadır. Bu etkileşimin en önemli misyonlarından biri de eğitimidir. Toplumsal değişimlerden en çok etkilenen ve toplumsal değişimi en çok etkileyen olgular arasında eğitim yer almaktadır (Övünç, 2015, s. 177). Bu nedenle toplumsal değişimin eğitimden ayrı düşünülmesi imkansızdır.

Bu çalışmada, toplumsal yapıyı oluşturan kategorilerden biri olan eğitimin toplumsal değişimdeki rolü, etkileri ve sonuçları ele alınmaktadır. Toplumsal değişimlerde eğitimin önemi üzerinde durulmuştur. Geleneksel eğitim anlayışından kurtulamayan toplumların eğitim seviyesiyle toplumsal değişimlerde yaşanan gelişmeler araştırılmıştır. Araştırmacı bir yaklaşım sergilenerek elde edilen bilgiler yorumlanmıştır.

1.1. Motivasyon

Toplumsal değişim; bütün nesne ve olayların var olma, farklılaşma ve bu farklılıktan türeme yöntemlerini içermektedir. Bu değişimlerde söz konusu farklılığın konusu ve nesnesi toplumsal yapıyla ilişkilidir. Bir toplumu oluşturan yapı, değişim kavramının bütün yönleriyle ele alınmasına neden olmaktadır. Çünkü toplum yapısını oluşturan her element, değişim kavramından doğrudan olmasa da dolaylı olarak etkilenmektedir. Öte taraftan, toplumsal değişim günümüzde en çok tartışılan konu başlıkları arasında yer almaktadır. Hatta, kuşaklar arası farklılıklar ve bilgi seviyeleri de araştırılan popüler konular arasında yer edinmiştir. Toplumlar, yaşanan değişimin gerekli olup olmadığı ve bu değişimin toplumsal yapıya olumlu/olumsuz etkileri hakkında pek çok görüşe sahip oldukları için gündeminde tartışmalar arasında bu konu başlığı da yer almaktadır.

Eğitim seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda reform hareketlerinin ve toplumsal değişimlerin daha fazla yaşandığı gözlenmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan toplumlar, daha çok araştırıp öğrenmeye, kendini geliştirmeye, ve Batı'daki-Doğu'daki gelişmeleri kendi toplumlarına entegre etmeye çalışmaktadır. Eğitim seviyesi düşük ya da tutucu olan toplumlar, değişim kavramından korkarak, buldukları kendilerince güvenli toplumsal değer ve yapılarını korumak istemektedirler.

Toplumsal anlamda değişmek ve dönüşmek isteyen toplumlar, bunu eğitim seviyelerini değiştirip geliştirerek başarabilmektedirler. Bu değişim ve dönüşüm ise, çağdaş ve global dünya sistemine ayak uydurmak suretiyle teknolojik gelişmeleri izleyerek ve daha çok üretmek gerçekleştirilmektedir. Toplumsal değişimlerin kolay ve sağlıklı bir formda gerçekleşmesini isteyen toplumlar, bu bağlamda öncelikle eğitim anlayışlarında iyileştirmeler gerçekleştirmek için çabalamaktadır. Bu iyileştirmeler arasında eğitimsel tutuculuğun terk edilmesi, geleneksel eğitim anlayışında değiştirilmesi gereken normların değiştirilmesi ve örnek teşkil eden eğitimsel sistemlerin toplumsal yapıya uygun olarak uyarlanması gerekmektedir.

Toplumsal değişimlerde toplumlar, eğitim kavramını da toplumun diğer yapı özelliklerinden biri olarak gördüğü için tekdüze olarak değerlendirmektedir. Ancak eğitim, toplumsal yapıda yer alan siyasi, askeri sosyal ve ekonomik olgulardan farklı bir noktada yer almaktadır. Çünkü toplumsal yapıyı oluşturan her olgu, siyasetten ekonomiye kadar bütün elementler eğitimle bağlantılıdır. Bu yüzden çocuk erken yaşta örgün bir eğitim desteği alma gereksinimi duymaktadır. Buna bağlı olarak da eğitim hakkı denen hak ve özgürlük, anayasada dahi yer almaktadır.

Toplumsal değişim, toplumun gelişmişlik düzeyiyle bağlantılı bir sisteme sahiptir. Bu sistemde gerçekleşen her türlü değişim kavramı, toplumun ilerleyip gerilemesine neden olmaktadır. Toplumun ilerlemecilik anlamında önemli bir koluna sahip olan eğitim, değişimin yaşandığı toplumdaki her türlü konuyla bağlantılıdır. Toplumsal değişimlerin ve reform hareketlerinin çok fazla yaşandığı 21. Yüzyılda, eğitim kavramının değişim kavramıyla paralel olduğu gerçeği üzerinde durulmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan konu başlığı altında bir toplumda yaşanacak her türlü değişimin eğitim anlayışıyla bağdaşık olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Eğitimin ve eğitim sisteminin toplumsal değişim üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Sayısal verilerden ziyade normatif ve özgün düşünceler üzerinde durularak genel bir yargı elde edilmesi amaçlanmıştır.

2. Toplumsal Kavramlar

2.1. Toplumsal Statü

Statü, bireyin hayat içerisinde kendisine edindiği misyondur. *“Toplumsal sistemin kurucu bir unsuru olan statü, kelime olarak makam, mevki, konum, pozisyon anlamına gelir.. Bireyin ya da grubun toplumdaki yerini, konumunu, mevkiini belirtmek için kullanılan kavramdır. Toplumsal statü bireyin toplumsal yapıda işgal ettiği yerdir. Bu yeri belirleyen ise toplumun bizzat*

kendisidir.” (Tezcan, 2016, s. 406; Gürocak, 2013, s. 110). Birey, toplumda belirsiz bir gölge oluşturmaktan ziyade kendisine konumu ve görevi belli olan bir olgu istemektedir. Bu olguyu oluşturan yegane şey ise statüdür. Statüler, insanların hayatlarını şekillendiren ve onları belirli ölçütler arasında muhafaza etmesini sağlayan ikincil kimliklerdir. Öte taraftan ise ülkeler arasındaki kültürel ve gelişmişlik düzeyi farklarından kaynaklanan sebeplerden dolayı mesleki statü ile bireysel özelliklerine dayalı sosyal statünün ağırlık oranları değişiklik göstermektedir. Toplumsal statüler, birey ile toplum arasında bir ilişki kurulmasını sağlayan bir form sunmaktadır.

Toplumda statüyü belirleyen pek çok etken vardır. Muhakkak ki en belirleyici özelliklerden ilki ailedir (Pehlivan, 2017, s. 259). Kökenlerimiz tarafından doğmadan ya da doğduktan sonra bizlere verilen belirli misyonlar olabilir. Yani pek çok kişi prens, prenses ya da soylu bir kan bağıyla doğuştan bir statüye sahip olabilir. Doğumla verilmiş olan misyonlar, kişinin toplumsal statüsünü bütünüyle etkilemektedir. Statüyü belirleyen diğer etmenler arasında maddi olanaklar, eğitim seviyesi, ideolojik fikirler ve fikir ayrılıkları, dini görüş, ırk ve mezhep ayrılıkları, genler ve biyolojik kökenler de bulunmaktadır. Bir bakıma statü, kişinin anne rahmine düşmesinden itibaren doğmadan ya da doğduktan sonra hayat içerisindeki her türlü olayla bağdaşık olabilmektedir. Bireye ya da gruba ait olan statüler, toplumu da doğrudan etkilemektedir. Yani, kişilik ve toplum ayrılmaz birer bütündür. Kişilikler toplumu, toplum da kişilikleri etkileyebilmektedir. Birey ne tamamen özgür ne de tamamen kısıtlayıcı konumundadır. Statüler, her ne kadar hayatımıza yön veriyor olsa da tamamen belirleyici etkiye sahip değildir.

Genel hatlarıyla statü iki ana başlık altında ele alınabilmektedir: Kazanılmış statüler ve kendisine verilmiş statüler (Linton, 1936, s. 503; Pişkin & Parlar, 2021, ss. 1-28). Bireye verilen statüler ve bireyin kazandığı statüler. Bireye verilen statüler, farklılıkları ve yetenekleri dikkate almaksızın bireyin sahip olduğu statüdür. Kazanılmış statüler ise bireye doğuştan teslim edilmemiş, bireyin kendi hünarları ve çabasıyla elde etmiş olduğu statülerdir. Genel çerçevede bakıldığında toplumda kazanılmış statülerden ziyade verilmiş statüler daha çok ön planda tutulmaktadır. Toplumsal gruplaşma ve şekillenmede çoğunluğu verilmiş statülerin kapsadığı da genel yargılar arasında bulunmaktadır.

2.2. Toplumsal Rol

“Rol, sosyolojide anahtar bir kavram olma özelliği gösterir ve temel bir araç olmayı sürdürür. Rol, belirli statü ya da toplumsal konumlara atfedilen toplumsal beklentileri ortaya koyar ve bu tür beklentilerin gerçekleşip gerçekleşmeme sürecini analiz eder.” (Marshall, 2000, s. 917; Lembet, 2014, s. 622). Rol; statü ve konumun doğurduğu görev paylaşımından ortaya çıkan üründür. Birey, doğumundan ölümüne kadar yaşanan süreç içerisinde bulunduğu topluma göre kendisine farklı roller edinebilmektedir. Rolün bileşenleri statü ve misyondur. Toplumdaki statülerimiz bizlere belirli roller atfetmektedir. Ebeveyn ve çocuk olmaktan başlayan rol paylaşımı süreç içerisinde edinilen misyonlara göre farklılaşarak yer değiştirebilmektedir. Doğumla başlayan evlat statüsünün, yerini zamanla ebeveyn statüsüne bırakması gibi.

Bireysel rollerin toplumdaki konuma göre önemi değişmektedir. Toplumsal rol, bireye statüsü dahilinde verilmiş hak ve yükümlülükler bütünü olarak da adlandırılabilir. Toplumsal statüler, her ne kadar toplumda belirli saygınlık ve kimi zaman gurur kaynağı olarak adlandırılmış olsa da kişiyi belirli kurallara uymak zorunda da bırakmaktadır. Her statünün kendi içerisinde belirli rolleri vardır. Bu rollerin de gerektirdiği kurallar bulunmaktadır. Toplumsal statüler, bireyi toplumda konumlandırır. Toplumsal roller ise bu konumu muhafaza etmeyi sağlar. Toplumsal statünün aktif olmasını sağlayan rol paylaşımı toplumsal düzeni de dengede tutmaktadır. Anne olmak bireyin elde ettiği bir statüye çocuğuna bakmak ve onun ihtiyaçlarını gidermek annenin toplumdaki rolüdür. Rollerini yerine getiremeyen bir birey statüsünü de muhafaza edememektedir. Yine annenin çocuğunun üzerinde söz sahibi olması statüsünden doğan hakkıdır. Toplumsal statüler ve roller, toplumdan topluma zaman içerisinde değişiklikler gösterebilmektedir. Dünyanın pek çok yerinde aynı statünün farklı roller dahilinde vücut bulduğu muhakkaktır. Türkiye’de öğretmenlik statüsünün doğurduğu rol ve bu rolün doğurduğu hak ve

sorumluluklarla Belçika’da bulunan bir öğretmenin rolü farklı olabilmektedir. Yine aynı ölçütte 1900’lü yıllarda öğretmenin sahip olduğu rol ve günümüzde sahip olunan rol farklıdır. Toplumsal roller, kültürel farklılıklarla beslenerek zaman içerisinde farklı formlara ulaşabilmektedir. Roller ve statüler ayrılmaz bir bütünü teşkil etmektedir. Statüye sahip olmak bu statünün yetkisini tamamen elinde bulundurma hakkını doğurmamaktadır. Statüler kazanıldığı gibi kaybedilebilmektedir de. Rolünü yerine getiremeyen birey, statüsünü de kaybetme olgusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Verilmiş statülerden ziyade kazanılmış statülerin kaybedilme olgusu daha yüksektir.

2.3. Toplumsal Sınıf

Sınıf kavramı bazen ayırıştırmak ve bölüştürmek olarak nitelendirilebilirken, bazen de daha dar kalıpları nitelemek adına belirlenen toplumsal grupları da temsil edebilmektedir. Sınıf, toplumsal farklılıkları ve ayrıcalıkları belirtmek, daha belirgin hale getirmek ya da tamamen ayırıştırmak adına ortaya çıkmış olan bir sosyal gerçekliktir. Toplumsal farklılıklar, zaman içerisinde belirli hiyerarşik bir düzen ortaya çıkarmıştır. Hiyerarşik düzende en temel ayırıştırıcı özellik soy, yani genetik aktarımlardır. Bunun en önemli göstergesi toplumu yönetme yetkisini elinde bulunduran kraliyet aileleridir. Bu bireylerin sınıfı onlar doğmadan önce, ataları tarafından belirlenmiştir. Zaman içerisinde sınıfsal farklılıklar, düşüşler ve yükselmeler meydana gelebilmektedir. Ancak, genel çerçevede bakıldığında soy ve kökenin toplumsal sınıftaki öneminin büyüklüğü tartışılmaz gerçektir.

Toplumsal sınıflar, geçmişten günümüze sürekli olarak ilerleyen bir toplumsal tabakalaşma tarzıdır. Tabakalaşma (Kutlu, 2020, s. 230), hayatın topluma atfettiği sosyolojik bir gerçekliktir. İnsan yaşamının var olmasıyla birlikte sosyal tabakalaşmalar, sınıfsal farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Hak ve özgürlükler, belirli kalıpları ve sınırlamaları gündeme getirmiş olsa da yaşam içerisindeki tabakalaşma sistemi asla son bulmamıştır. Tabakalaşma kavramı ile toplumsal sınıf kavramı bir bakıma aynı anlamı temsil etmektedir (İnce, 2017, ss. 294-319). İki kelimenin sosyolojik kökeninde de ayırmak, ayırıştırmak, farklılıkları bir hale getirmek bulunmaktadır. Aslında sınıf kelimesi genel anlamda her ne kadar bölmek olarak düşünülse de bölmekten çok toplamaktır. Şöyle ki; sınıflandırmak aynı özelliklere sahip verileri, malzemeleri ve bireyleri bir araya getirmektir. Çünkü farklılıklar, bireyleri bir yaparak gruplaştırarak gruplar arası ayrışmayı sağlamaktadır. Gruplar küme olarak kabul edilirse her kümenin içinde kendisine benzeyen birçok bileşen vardır. Bu yüzden toplumsal sınıflar, toplumu birbirinden ayırırken birleştirmektedir. Toplumsal sınıfların belirlenmesinde zamana ve topluma göre pek çok farklı etken bulunabilmektedir. Genel çerçevede ele alındığında yaşam tarzı, kültür, ekonomi, iktisadi güç, eğitim ve yaşamsal standartlar bu ölçütler arasında yer almaktadır.

Toplumdan topluma, çağdan çağa, dönemden döneme toplumsal sınıflar ve kültürel sınıflar farklılık göstermiştir (Weber, 2005, s. 547). İnsan, doğası gereği dinamik bir forma sahip olduğu için insanı içerisine alan, insandan doğan toplumsal sınıflar da zaman içerisinde dinamik bir formda devam etmektedir. Bu formun dinamikliğinin temel sebebi de insanın yaşam içerisindeki değişim ve dönüşümdür. İnsan yaşam içerisinde; ruhsal, ekonomik, fiziksel, ve kültürel anlamda pek çok dönüşüm ve değişim yaşamaktadır (Yetkin vd., 2021, 1065-1099). Bu değişimler sınıfsal oluşumları da birbir etkilemektedir.

Sosyolojik toplumların temel öğelerinin sınıfsal farklılıkların temelinde yer aldığı görülmektedir. Toplumsal öğelere genel çerçevede bakıldığında; gen, soy bağı, ekonomik etkenler, hiyerarşik düzen, eğitim, kültür, iktisadi ve idari farklılıklardır. Toplumun şekillenmesini sağlayan bu etkenler, toplumsal sınıfları da meydana getirmektedir. Bireyler, kan bağlarına göre, ekonomik durumlarına göre, yine kültürel ve sosyolojik altyapılarına göre pek çok farklı etmeden dolayı kendi içlerinde sınıflara ayrılmaktadır. Bu sosyo-ekonomik durum zaman içerisinde endüstri ve sanayinin gelişmesinde ve çeşitliliğin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

Toplumsal sınıflar, bulunduğu toplum yapısında farklı formlarda yer alabilmektedir. Bu formu belirleyen şey toplumun yapısını oluşturan temel etmenlerdir. Genel olarak toplumsal

sınıflar beş ana kategori altında ele almaktadır: Üst sınıf, birleşmiş sınıf, orta sınıf, işçi sınıfı, ve alt sınıf (Calhoun, 1994, s. 218; Söyler, 2014, ss. 107-120; Yılmazcan, 2017, s. 121). Sınıf kategorilerine benzer şekilde toplumda beş ana tabakadan oluşmaktadır. Üst sınıf denen birinci tabaka, genel olarak verilmiş statüleri sahip, zengin, ve varlıklı bir kesimi oluşturmaktadır. Birleşmiş sınıf olan ikinci tabaka, daha çok siyasi ve iktisadi anlamda toplumda belirli bir saygınlığı ve ekonomik misyonu olan kesimi temsil etmektedir. Üçüncü tabakayı temsil eden orta sınıf ise daha çok kazanılmış statülerle yüksek bir saygınlığı olmasa da başarıları sayesinde iyi bir yaşam standardına sahip, ancak daha fazla büyümeyi kaldıramayacak kitleye sahiptir. Dördüncü tabaka olan işçi sınıfı, yaşamını ve geçimini sadece çalışmak üzerine kurmak durumunda kalan, yaşayan ama yaşamdan zevk almak gibi heves ve gayeleri bulunamayan kesimdir. Alt sınıf yani beşinci tabaka ise, yaşam standartlarını da karşılayamayan, geçimini sürdüremeyen ve toplum tarafından yoksul olarak adlandırılan kesimi temsil etmektedir.

Tabakalaşma ve sınıf kavramı arasında ince ve keskin bir çizgi bulunmaktadır. Bu çizginin inceliği, iki kavramın da toplum üzerinde belirli bir ayırıştırma gücüne sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Keskin çizgi ise tabakalaşma kavramının kesin ayırıştırma gücünden kaynaklanmaktadır. Çünkü, tabakalaşma daha çok ekonomik ve iktisadi nedenlere dayanarak sınıfları birbirinden ayırmaktadır ve sınıflar çok belirgindir. Toplumsal sınıf, tabakalaşma sisteminden daha yumuşak geçişlere sahiptir. Daha çok alt katmana ayrılmaktadır. Sınıflar arasındaki geçişler de daha kolaydır. Bu bakımdan toplumsal sınıf daha soyut ölçütlerle belirlenirken, tabakalar daha somut ölçütlerle belirlenmektedir.

3. Toplumsal Değişim ve Eğitim

3.1. Toplumsal Değişme

Değişim, yaşam içerisindeki en dinamik kavramlardan biridir. Bireyin hayatı anlayış yorumlaması ve bu yorumlardan ortaya yeni bir vizyon koyması; yaşamsal döngüdeki değişimi doğurmaktadır. İnsanlığın doğuşundan itibaren değişim ve gelişim yaşanmıştır ve yaşamaya da devam etmektedir. Toplumsal alandaki her farklılık bir değişimi ifade etmektedir. Toplum, bir bakıma farklı insanların toplanması anlamına gelmektedir. Farklılıklar, yani değişimler, hayata renk katmakta ve toplumu canlı tutmaktadır.

Değişim kavramı, belirli bir süreci kapsamaktadır (Yeşil, 2018, ss. 307-323). Özellikle toplumsal değişimlerde bu süre zarfı değişimin boyutuna göre uzun soluklu olabilmektedir. Çünkü değişimin yaşanacağı alan öncelikle bu değişimi fark etmeli, eleştirmeli ve kabullenmelidir. Değişim, toplum kavramıyla ve benliğiyle bütünleştiğinde daha genel bir sorgulama ve eleştirme potansiyeli doğurmaktadır. Bu yüzden toplumda yaşanan her türlü değişim belirli bir sorgulama, eleştirme ve kabullenme süreci geçirmektedir. Bu bir süreç meselesidir. Toplumsal değişimler genel olarak sancılı süreçlerdir.

Var olan bir olgunun ya da sıfırdan yeni bir olgu yaratmanın belirli toplumsal getirileri bulunmaktadır. Toplum denen kavram tekdüze bir yapıya sahip olmadığı için değişimin süreci de tekdüze ilerlememektedir. Farklı toplum yapılarının ya da farklı statü ve altyapıda bulunan bireylerin oluşturduğu grupların yer aldığı toplumlarda, yaşanan değişimler yapılarının farklılığına göre daha çok eleştirel yaklaşımlarla karşı karşıya kalmışlardır. Toplumsal alanda yaşanan değişimler yaşanan sürece ve kültürel alt yapıya göre değişiklikler göstermektedir. Bazen hızlı değişimler yaşanırken bazen de süreç içerisinde daha uzun zamana aksayan değişimler yaşanmaktadır. Değişmelerin sürecini en çok toplumsal alt yapı, ekonomi ve siyasi şartlar etkilemektedir. Toplumda yaşanan her değişim toplumsal yapıyı birebir etkilemektedir (Alpkaya & Duru, 2012, s. 496). Toplumdaki değişimler pek çok farklı alanda gerçekleşebilmektedir. Bu değişimler sosyal, siyasal, askeri ve kültürel gibi alanlarda oluşabilmektedir. Çünkü insan, doğası gereği dönüşüm ve değişime açık bir varlıktır. Zaman içerisinde giyim tarzından yönetilme tarzına kadar pek çok yönden değişim yaşanmaktadır. Bir bakıma, bu değişim yaşam için gerçekleşmesi zorunlu bir ihtiyaçtır. Birey, yaşamına devam edebilmek için değişimi bir ihtiyaç olarak

benimsemektedir. Tekdüze bir yaşam biçimi, toplumu da tekdüze bir yaşam alanına sıkıştırılmaktadır.

İlk insanla birlikte başlayan yaşamsal süreç, topluma dönüşene kadar pek çok değişim evrimi geçirmiştir. Ateşin ve tekerleğin bulunması gibi kazanımlar toplumsal süreç içerisindeki en önemli değişimler arasındadır. Çünkü bir değişim, toplumsal alandaki farklı bir değişimi doğurmakta ve kelebek etkisi oluşturmaktadır. Toplumsal değişimlerin kökenini önemli buluşlar, icatlar, siyasi ve sosyal pek çok etmen etkileyebilmektedir. Toplumsal değişimler, toplumsal düzeninin değişmesindeki en önemli katmanlardır. Toplumda yaşanan her değişim, toplumsal düzeni doğrudan etkilemektedir. Toplumsal değişim, yaşamın değişmesidir. Yaşamsal döngüde yer alan her farklılık ve değişim o toplumun kökenini, kurum ve kuruluşlarını yani toplumda yer alan kavramlardaki değişimi de meydana getirmektedir.

Toplumsal değişimler, bir bakıma toplumdaki eksikliklerin doğurmuş olduğu bir olgudur. Aslında toplumdaki değişimler eksik noktalarla paralellik göstermektedir. Bunu tüm değişimler için söylemek doğru olmasa da genel çerçevede böyle bir tutumdan bahsetmek mümkündür. Eksik veya yanlış olan daha çok değiştirilmeye açıktır. Birey ve toplum doğası gereği memnun olduğu ve farklılığa ihtiyaç duymadığı bir konuda değişime de gerek duymamaktadır. Var olan düzen onun için yeterli ise yeni bir düzen de gereksizdir. Eksik görülen, iyileştirilmesi ve yenileştirilmesi gereken bir durumda birey ve toplum değişim için daha elverişli bir yapıda bulunmaktadır. Ancak, değişimler bulunduğu dönem ve toplum gereği bazen zorlu süreçlere gebe kalabilmektedir. Çünkü, değişim toplumsal düzen içerisinde kolay algılanabilen ya da uyum sağlanabilen bir kavram değildir.

3.2. Toplumsal Değişimin Yönü

Toplumların hemen hemen hepsi ve toplumları vücuda getiren alt sistemler zamanla değişim yaşamaktadır (Arioğlu, 2006, s. 64). Bu değişimler topluma ve sürece bağlı olarak yönü ve sistem farklılığı yaratabilmektedir. Aslında, toplumda yaşanan her değişim bir tarihsel alt yapıyı da meydana getirmektedir. Değişen herhangi bir şey tarihsel süreci birebir etkilemektedir. Toplumda yaşanan köklü bir değişim, içinde bulunulan çağın kapanıp yeni bir çağın açılmasına kadar önemli bir olaya dahi sebep olabilmektedir.

Toplumsal değişimlerin yanında bu değişimlerin yönü de önemlidir. Toplum, yönünü ne tarafa çevirirse değişim de o yöne doğru evrilmektedir. Bir toplum yönünü Batı'ya ya da Doğu'ya çeviriyorsa o toplumda yaşanan değişim ve dönüşüm de o yönde oluşmaktadır. Toplumsal değişimlerin yönünü belirleyen etkenler genel olarak örnek alınması gereken, o konuda kendini daha çok geliştirmiş görülen durumlarda görülmektedir. Ancak, bu değişimlerin her zaman iyiye ve doğruya tanıklık edeceği ya da yol göstereceği kesin değildir. Bazen toplumsal değişimler iyi anlamda da gerçekleşemeyebilmektedir.

Türk toplumu çağlar boyunca yönünü gelişmiş uygarlıklara çevirmiştir. Gelişim, Türk toplumu için örnek alınan, merak uyandıran, ve eksiklerin kapanmasını sağlayan bir örnek teşkil etmektedir. Ancak, gerek yüzyıllar öncesinde gerek yakın çağlarda ve günümüzde, değişimin yönü her zaman iyi yönde olmamıştır. Örneğin; önceki dönem tarihlerinde Türklerin Maniheizim inancını benimsemeye çalıştıkları ve et yemeyi reddettikleri çağlarda toplum tamamen farklı bir kültürel opsiyonla karşı karşıya kalmıştır. Çünkü alışlagelmiş, benimsenmiş, tamamen bir bütün oluşturmuş, ve bir kültürden tam tersi bir anlayışı benimsemek o milletin tamamen yok olmasına kadar kötü sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Kültürel altyapıya uymayan bu değişim örneğinden, inançtan, ve inanıştan tamamen uzaklaşarak kendi öz benliklerine tekrardan kavuşmuşlardır. Bu tarz köklü değişimler yalnızca inanç şekli itibarıyla değil, inanç şeklinin sosyal sonuçları itibarıyla de bir kültürel yozlaşmayı meydana getirmektedir. Toplumsal değişimi toplumun sosyal yaşantısından ve kültüründen bağımsız düşünmemek gerekmektedir. Dünya üzerinde yaşanan her türlü olay sosyal hayatı etkileyebilmektedir.

Topumsal değişimler daha çok neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak gelişmektedir. Değişimin olabilmesi için geçerli ya da geçersiz, faydalı ya da faydasız belirli nedenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Var olan sistem değiştirilebilir. Ancak bu kendine özgü subjektif belirli haklı nedenlere dayandırılmaktadır. Bir bakıma değişim, var olanı eleştirmekten doğan bir gereklilik halini almaktadır. Mevcut olan eleştirilmekte ve yerine yenisi istenilmektedir. Bu insanın yapısı gereği var olan bir ihtiyaç silsilesidir. Değişim, bir ihtiyaçtır. Rutin şeyler bireyi ve daha geniş yelpazedeki toplumu monotonluğa sevk etmektedir. Monoton bir yaşam biçimi; toplumu gelişmekten ziyade yerinde saymaya, köreltmeye, ve daha sonra da yozlaştırmaya başlamaktadır. Bu yüzden değişim, dinamik bir kavram olarak yaşamda yer almaktadır.

Toplumun oluşmasındaki ve değişmesindeki en önemli etken sanayi teknolojisidir. Daha önceleri daha küçük gruplar halinde yaşamaya devam eden insanlar, yerleşik hayata geçme sürecinden sonra sanayi teknolojisiyle tanışmışlardır. Bu tanışmayla birlikte “kalıcı iş” kavramı kazanılmıştır. Bunun sonucunda insanlar daha geniş gruplar halinde yaşamaya ve toplumlara oluşturmaya başlamışlardır. Geniş kitlelerin bu şekilde bir arada yaşamaya başlaması da yönetilme ihtiyacını doğurmuştur. Toplum, yönetilmeye ihtiyaç duyulan bir kitledir. Çünkü kalabalık gruplarda bir liderlik savaşı hep var olmuştur. Kendi düşüncesini benimsetmeye ya da kişisel gücünü ortaya koymaya çalışan bireyler arasında bir liderlik savaşı meydana gelmektedir. Bu yüzden herhangi bir grup ya da kişi tarafından toplumun en geniş kitesinden en dar kitesine kadar bütün bireylerin yönetilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Yönetilme ihtiyacı toplumda başlı başına bir değişim mekanizması oluşturmaktadır. Hiyerarşik düzende yöneten kesim, yönetilen toplumda ve toplumsal düzende belirli değişiklikler yapmak zorundadır. Bu toplumun beklentisi dahilindedir. Yönetme yetkisini elinde bulundurmak çin üst tabakadan alt tabakaya kadar bütün grupların isteklerine ve şikayetlerine karşılık gelecek iyileştirmeler ve değişimler yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan toplumsal değişim doğrudan yöneten kesimle bağlantılıdır. Yöneten kesimin toplumsal değişimin yönünü belirleyebilmektedir. Çünkü toplum, kendisini yöneten birey ve grubun bazen subjektif bazen de belirli kurallar dahilinde yaptığı değişimlerle karşılaşmaktadır. Bu icraatlar değişimin yönüne göre farklı grupları da etkileyebilmektedir. Örneğin; dil alanında pek çok yenilik ve değişim yapılmıştır. Medeniyetten medeniyete; devletten devlete dil çok farklı formlar kazanmıştır. Ulusumuzun tarihsel süreç içerisinde yaşadığı değişimler filoloji alanında pek çok çalışmanın konusu olmuştur. Çeşitli Türk alfabeleri, Arap ve Osmanlı alfabeleri, son olarak Latin alfabesine geçiş sürecinde dil alanında tamamen köklü bir değişiklik gerçekleştirilmiş ve Türkçenin bugünkü formu zaman içerisinde kazandırılmıştır. Başka örnek olarak edebiyat ve sanat süreci değerlendirilebilmektedir. Türk ve Türk-İslam medeniyetlerinin etkisiyle ilerleyen ve son ikiyüz elli yıla kadar gelen zengin edebi birikime sahip toplumumuz, Tanzimat dönemiyle birlikte Batı'nın edebi anlamdaki pek çok yönünü örnek almış, edebi türlerini ve içeriklerini değiştirmiştir. Roman türü Türk edebiyatına girmiş, metinlerin konusu daha bireysele indirgenmiştir. Tanzimat döneminde değişimin yönünü daha çok; toplumsal hayata, eğitime ve toplumsal refah doğrultusunda olmuştur. Siyasi ve askeri sorunlardan ziyade daha sosyal konulara yönelim gösterilmiştir. Dildeki sadeleşme akımlarının etkisiyle daha gündelik ve sade bir dil anlayışı benimsenmeye başlanmıştır. Toplumsal değişimin yönü tamamen edebi anlayışa çevrilmiştir.

Toplumsal değişimleri ve bu değişimlerin yönünü en çok etkileyen faktörler yaratıcı düşünce anlayışından gelmektedir. Eleştirmek, basit olandır. Önemli olan eleştirilen ya da değişim istenen konuda farklı, yaratıcı bir örnek ortaya koymak ve eleştiriye yapıcı şekle büründürmektedir. Toplumsal değişimlerin yönünü yaratıcı düşünce tarzları belirlemektedir. Bu düşünceler bazen alışılmışın dışındaki risk alınması gereken ve toplum tarafından apsürt karşılanacak konular da dahi olabilmektedir. Öte taraftan, toplumu değiştirecek olan şey de alışılmışın dışında gelişen farklı fikirlerden doğmaktadır. Toplumdaki gelişmeler çok fonksiyonludur. Bu değişimlerin yönü zaman içerisinde değişmektedir. Toplumsal değişimler farklı alanlarda olduğu gibi sosyal alanda da gerçekleşmektedir (Azılıoğlu & Yılmaz, 2021, ss. 443-461). Sosyolojik olarak gerçekleşen değişimler, toplumun takındığı tutum ve davranışları esas almaktadır. Bütün toplumlar, süreç içerisinde belirli toplumsal değişimler yaşamışlardır.

Sosyal alanda yaşanan her türlü farklılık genel anlamdaki süreci de etkilemektedir. İnsan, doğası gereği doğup büyüyen, gelişen, ve değişen bir varlıktır. Sabit ve kesin hatlarla birbirinden ayrılan bir canlı değildir. Dinamik bir forma sahip olan birey, yer aldığı toplumu da dinamik bir formda değiştirebilmektedir. Toplumdaki sosyolojik değişimler bireyden kaynaklı olduğu için bu değişimlerin kökeni de doğrudan birey odaklıdır. Bu değişimlerin merkezinde genel bir ifadeyle modernleşme ve Batılılaşma kavramları yer almaktadır. Batı, pek çok toplum için modernleşmenin ve gelişmenin simgesi niteliğindedir. Ülke ve toplum refahının daha üst seviyede olması bunun göstergelerinden biridir. Sosyolojik anlamda standartları yüksek olan bir toplum örnek alınan ve değişimin yönünün kendisine yönelmesini sağlayan bir imge haline almaktadır.

Gelişmiş toplum yapısına sahip olan ülkeler bu anlamda pek çok toplumun değişim anlamında yönünü çevirdiği kesim olmuştur. Özellikle giyim tarzları, yaşam standartları, eğitim, çalışma hayatları, ve sosyal ilişkiler anlamında ilgili toplumlar daha çok örnek alınmaya çalışılmıştır. Ancak, sosyolojik anlamda yapılan değişimler diğer alanlardaki değişimler kadar rağbet görmemektedir. Siyasi ya da askeri alanda yapılan değişimler her ne kadar köklü bir alt yapıya dayandırılmış olsa da değişim süreci ve sonuçları genel olarak yapıcı neticeler vermektedir. Diğer taraftan, sosyal alanda yapılan her değişim toplumu kültürel anlamda etkilediği için hem değişim süreci hem de dönüşüm süreci daha sancılı geçmektedir. Çünkü, yeme içme tarzından kılık kıyafete, aile hayatından toplum değerlerine kadar her şey toplumun kültürel yapısından kesitler sunmaktadır. Bu yüzden sosyal değişimler olumu kültürel değişimlere ya da olumsuz yozlaşmalara da sebebiyet vermektedir.

Her toplumda alt tabaka ile üst tabaka ilişkisi bulunmaktadır. Genel olarak sosyolojik değişimler üst tabakada yer alan kesimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Çünkü, değişime rol model yaratabilecek güce üst tabaka sahiptir. Üst tabakadaki toplumun görmesi, örnek alması, benimsemesi, ve değiştirmeye çalışma imkanı daha çok bulunmaktadır. Üst tabakanın başlattığı sosyolojik değişimler imkan verildiği ve bu imkana ulaşma fırsatı elde ettiği sürece de alt kesime ulaşabilmektedir. Yine, değişim ve değişimin yönünde de en temel faktör statüdür. Statü bakımından yüksek olan grubun toplumsal değişimdeki rolü de daha yüksek almaktadır. Üst tabakanın yanında alt tabakanın da toplumsal değişimlerde etkin olmaya çalıştığı durumlar da görülebilmektedir. Statü olarak belirli bir yetkiye sahip olamayan alt tabaka; ileriye örnek alarak kendini geliştirmeye ve statüsünü yükseltmeye çalışmaktadır. Bu tür toplumsal değişimler genellikle işçi sınıfı odaklıdır. Gelişmiş uluslarda daha iyi standartlarda çalışan işçi kesimini örnek olan toplumsal sınıflar, bu anlamda değişmeye, ve dönüşmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu değişim ve dönüşümler; statü farkından dolayı üst tabakada yer alan değişimler kadar kolay bir süreç geçirmiş olmasa da belirli nüanslar dahilden sancılı bir şekilde belirli aşamalardan sonra kendi toplumsal değişimlerini yaratmayı başarabilmişlerdir.

3.3. Modernleşme

Modernleşme kavramı, Aydınlanma Dönemi'nden sonra doğan ve gelişerek yeni-dünyada kendine geniş bir yer bulmaya çalışmaktadır (Usta, 2018, ss. 74-90). Modernleşme, genel olarak Aydınlanma Dönemi öncesinden yani geleneksellikten kaçışı temsil etmektedir. Yeni olan ve farklı olan, geçmişin izlerini taşımadan tasarlanan bir yaşam anlayışı modernizmin kapılarını aralamıştır. Bu bakımdan modernleşme kavramını toplumdan, toplumun kültür ve tarihinden ayrı düşünmemek gerekmektedir.

19. yüzyılda Avrupa'daki reform hareketleri ve bu hareketlerin oluşturduğu yeni durumlar "modern" olarak adlandırılırken, Bu modern durumun öncesi ve bu önceye ilişkin etmenler "gelenek" olarak adlandırılmıştır. Modernizm; yeni-dünyanın eski ve geri kalmış alışkanlıklardan sıyrılması, kendine farklı bir evren oluşturma anlayışını temsil etmektedir. Başlangıçta modernlik eski olana yeni ve daha iyi bir form kazandırma altyapısına dayandırılmıştır. Belirli bir süre sonra eski kültür ve sosyolojik altyapı tamamen reddetme ve bu yapıya karşıt olan her görüş modernlik anlayışını temsil etmeye başlamıştır. Modernleşme kavramının eskiye karşıt bir görüş olmaya başlaması bu noktada devreye girmektedir (Gözel, 2018, s. 305). Çünkü, toplumu oluşturan her

varlık geleneksele karşı çıkararak, onu dışlayarak, ve geleneksele karşıt bir görüşü savunarak modernizmi savunduğunu düşünmeye başlamıştır. Modernlik söylemi; toplumu ve sosyal anlamdaki her konuyu kapsadığı için sosyolojik literatürde geniş alana sahiptir. Toplumsal değişim ve toplumsal yaşam modernizmin ana kavramlarıdır. Sosyal alandaki pek çok değişim modernlik söylemine farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Birey, varoluşsal döngüde değişmeye ve farklılık istemeye açık bir yaratılışa sahiptir. Ancak, modernlik kavramı değişim ve çağdaşlaşma başlığı altında yola çıktığı yolculuğunu karşıtlık anlayışıyla devam ettirmiştir. Böylelikle modernlik süreci geleneğe karşıtlık olarak algılandığı için bu süreç tarihsel döngüdeki bir kırılma hareketi olarak görülmüştür. Yani, önceleri geleneksel olmayan modern olarak tanımlanırken belirli bir süreçten sonra modern olmayan her anlayış geleneksel olarak algılanmaya başlamıştır. Bir bakıma modernlik kavramı geleneksellik kavramıyla zıt kutuplara dayandırılmıştır.

Toplumda yaşanan yenileşme ve çağdaşlaşma hareketleri belirli bir süre sonra tamamen geleneksel ve gelenekselliğin temelini oluşturan din olgusunu reddetme yönelimine doğru ilerlemiştir. Çünkü gelenekleri dinsel ve değersel alt yapılar oluşturmaktadır. Bu yüzden geleneği yıkmak için öncelikle dinsel olguyu ve değeri sarsmak gereklidir. Bu bakış açısı; çağlar boyunca pek çok toplumun kültürel anlamda yozlaşmasına, pek çok toplumun ise modernleşmek ümidiyle çıktığı yolda kültürünü yozlaştırmasına neden olmuştur. Hedeflenen modernleşme, medenileşme yolundaki zıtlık düşüncesinden dolayı amacından farklı bir kategoride sınıflandırılmak durumunda kalmıştır. Oysa, çağdaş toplumlar eksik ve geliştirilmesi gereken yönlerde doğru atılımları yaptığı sürece modern bir toplum yapısını oluşturarak gelişmişlik düzeyi açısından toplumsal düzene çok şey katabilmektedir. Modernlik kavramının köreltilmesine sebep olan temel sebep gelenekselliktir. Modernizmin gelişmesinde ve ilerlemesinde en etkili zemini “teknoloji” oluşturmaktadır. Çünkü, teknoloji ile toplum tarih boyunca daima birbirleriyle etkileşim halinde olmuşlardır (Yeşilorman & Koç, 2014, ss. 117-133). Sanayi Devrimi’nden sonra hızla gelişen küresel ekonomi, toplumsal yaşamın gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Makineleşme süreciyle birlikte insan gücüne dayalı iş gücünün azalması yeni iş olanaklarının doğmasını zorunlu kılmıştır. Yeni iş olanakları topluma yeni yaşam standartları sunmuştur. Bu standartlar, toplumların alışkanlıkları dahilinde zaman içerisinde değişerek gelişmiş ve bu gelişmişlik düzeyi de refah seviyesinin yükselmesini sağlamıştır.

Bir toplumda sosyo-kültürel anlamda birden fazla dini inanış ve kültürel unsur bulunabilmektedir. Hatta toplumsal yapı içerisinde ne kadar fazla farklı din ve kültürel yapı bulunursa, bu durum o toplumun gelişmişlik düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Çünkü farklı inanç ve yaşam standartlarının bir arada bulunması saygı kavramının bir göstergesidir. Bu da bir bakıma modernlik kavramının bir getirisidir. Modern olmak, toplumsal çerçevede bireylerin kendi hak ve özgürlüklerini koruyarak diğer birey ve grupların yaşam alanlarına müdahale etmeden yaşamını idame ettirmek olarak da tanımlanabilmektedir. Eleştirmek ve kısıtlamak barbarlık ve yobazlık olarak nitelendirilirken, kalıplar olmadan sınırlar dışında yaşamak ise modernliğin bir göstergesi olarak görülmektedir. Modern ve geleneksel, “dün ile bugün” ve “yarın”ın savaşını temsil etmektedir. Geleneksel olan “dün”dür. Geçmiştir ve geçmişte kalması gereklidir. Oysa, yeni-dünya “bugün” ve “yarın” ile var olabilmektedir. Bu yüzden küresel evrende, yeni düzende yaşamak için geçmişin sosyo-kültürel bütün unsurlarından kurtularak geleceğin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam alanını benimseyerek kabullenmek gerekmektedir. Geçmişten gelen her türlü alışkanlık ve değer yargısı geleceğe ilerlemek için engel olarak görülmekte ve bu bakış açısında olan birey ve toplumlar da geride kalmaktadır. Oysa, geçmiş ve gelecek harmanlanarak refah seviyesi yüksek çağdaş bir toplum elde etmek düşünüldüğü kadar zor görülmemektedir. Modernizmi bu kadar kesin ve karşıt kalıplara koyan düşünce geleneksel ve dinsel olgularla zıt kutuplara dayandığının ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır.

3.4. Toplumsal Değişimin Nedenleri

Toplumsal değişim, yaşamın her alanında farklı zaman dilimleri içerisinde gerçekleşebilmektedir. Değişim, doğanın zorunlu kıldığı bir gereksinimdir. Doğada, değişime uyum sağlayan bireyler hayatta kalırken uyum sağlayamayanlar elenmektedir. Hayatta kalabilmek için değişimle uyum içinde olmak gerekmektedir. Toplumsal değişimin nedenleri kadar toplum yapısı da değişimde önemli bir konuma sahiptir. Toplumdan topluma değişimin normları ve ihtiyaçları değişebilmektedir. Toplumsal değişim bir ihtiyaçtır. Toplumlar bazen gelişebilmek için bazen de var olanı değiştirebilmek adına belirli farklılıklara ihtiyaç duymaktadırlar. Değişime; toplumun rutin yaşam olanaklarından farklı bir düzen arayışı içerisinde olması, kaynak gösterilmektedir. Toplum, sürekli hareket halinde olan dinamik bir yapıya sahip olduğu için değişimi bir zorunlu gereksinim olarak görmektedir. Toplumsal sistemlerde yaşanan eksiklik ve aksaklıklar yeni gereksinimlerin doğmasına sebep olmaktadır. Sosyolojik alandan ekonomiye, siyasi ve askeri alandan eğitime kadar toplumu ilgilendiren her konuda değişim yaşanabilmektedir. Toplumsal değişimlerin nedenleri arasında gelişme ve değişme isteği başta olmak üzere noksan noktaları tamamlamak, var olan düzeni değiştirmek yer almaktadır. Diğer taraftan, bir toplumun değişmeyen en temel yapı taşlarından biri kültürel değerleri ve unsurlarıdır. Kültürel değerleri her ne kadar toplumda köklü bir yere sahip olsa da toplumsal kültürdeki her değişim de köklü bir zemine oturtulmaktadır. Toplumdaki her sosyolojik unsur o toplumun kültüründen izler taşımaktadır. İnanç, dil, gelenek, görenek, sanatsal ve folklorik unsurlar, giyim ve yemek tarzı toplumsal kültürden izler taşımaktadır. Bu izler ne kadar güçlü ise bu izlerle yapılan her türlü değişim de o kadar güçlü bir etkiye sahip olmaktadır.

Toplumlar, kültürel değerlerine bağlı olsalar da farklı ve yeni olan bir norm, onlar için daha cazip ve ulaşılması zorunlu bir istek haline gelebilmektedir. Zor ve sancılı süreçlerin ardından gerçekleşen her değişim kültürün kuşaklar arası aktarımında önemli bir etkiye sahiptir. Toplumsal değişimde kültürden sonra yer alan köklü yapı unsurlarından biri de toplumsal kurum ve kuruluşlardır. Toplumsal kültürde yaşanan her değişim, toplumda var olan kurum ve kuruluşların değişimiyle paralel bir düzlemde yer almaktadır. Çünkü, toplumda var olan kurum ve kuruluşların işleyişinde yaşanan her türlü değişim ve gelişme kültürel değişimden izler taşımaktadır. Kültürel değişimler ne kadar zor oluşuyorsa kurum ve kuruluşların işleyişindeki her türlü değişim de o kadar zorlu bir süreçten geçmektedir. Kurum ve kuruluşlar siyasi, askeri ve eğitim alanındaki her türlü değişimle bağdaşmaktadır. Askeri ya da siyasi alanda yapılan her türlü değişim, toplumsal kurum ve kuruluşları da etkilemektedir. Toplumsal değişimlerin en önemli etkilerinden biri de eğitimidir. Eğitim, öncelikle bireyi, bireyden sonra da toplumu geliştirerek dönüştürebilmektedir. Bu gelişim ve dönüşüm çok yönlüdür. Toplum, eğitim anlamında kendini geliştirerek sosyal, siyasi ve ekonomik yönden büyük bir gelişim kaydedebilmektedir. Çünkü eğitimin seviyesi ve derecesi ne kadar yüksek olursa pek çok alanda gelişmişlik seviyesi de yükselmiş olur. Eğitim, bireyin kendini geliştirmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Kendini geliştiren bir toplum da belirli bir noktada toplumunu geliştirmektedir. Toplumsal değişimler, toplumlara göre çok boyutlu olabilmektedir. Toplumdan topluma yaşanan değişimler çeşitlilik gösterebilmektedir. Küresel toplumlar toplumsal merakı ve bu merak da taklit ve değişimleri meydana getirmektedir.

4. Eğitim ve Toplumsal Değişim İlkeleri

4.1. Eğitimsel İlerlemecilik

Eğitim kavramının boyutlarından biri olan “ilerlemecilik”, felsefi anlamda kelime anlamıyla paralel bir düzlemde yer almaktadır. “*Gelişimcilik olarak da adlandırılır. Pragmatik felsefenin etkisinde kalmıştır (Bayrak, 2019, s. 102). Geleneksel eğitim felsefelerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.*” (Türkoğlu, 1996, s. 294). “*Bu felsefenin temelinde toplumun sürekli gelişimi ve değişimi esas alınmıştır. Toplumlar değişime açık olup yeniden tasarlanabilmeli, ileri demokrasi hâkim kılınmalı, bireyler yaşantısal yollarla hayata hazırlanmalı ve kendilerini gerçekleştirmelidirler.*” (Sönmez, 2006, s. 62; Yargı, 2019, s. 87; Karakiş, 2022, ss. 97-106). İlerlemecilik, daima ilerlemeyi ve gelişmeyi savunmaktadır. Bu yüzden modernizemle amaç olarak aynı boyutta yer almaktadır. Bu bakımdan, modernleşmenin pek çok savını taşımakta ve felsefi olarak bu düşüncede yer almaktadır. Modernleşmenin geleneksellikten olan zıt altyapıları

ilerlemecilikle de aynı şekilde bulunmaktadır. Geleneksellik, ananelere ve kültürel değerlere büyük önem vermekte, bu değerleri korumaya ve nesilden nesile taşımaya çalışmaktadır. Oysa, ilerlemecilik; ilerlemek ve yola devam edebilmek için en önemli şartın geleneksel değerlerden uzaklaşarak değişmek ve gelişmek olduğunu savunmaktadır. Böylelikle ilerlemecilik anlayışı, geleneksel anlayışla zıt bir formda yer almaktadır.

Toplumun dinamik bir formda yer alması gelişime ve değişime açık olduğunun göstergesi niteliğindedir. İlerlemecilik felsefesinin düşünce sistemi de bu bakış açısına sahiptir. Toplumlar, değişime ve gelişime açık olarak ilerleyebilmekte ve gelişebilmektedir. Bireyle başlayan değişim yolculuğu pek çok felsefi düşünce sistemiyle desteklenerek toplumu da farklılaştırarak zengin boyutlar katabilmelidir. Bu boyutların içerisinde sosyolojik platformların yanında demokratik bir yönetim tarzı ve üst düzey bir eğitim sistemi de bulunmaktadır. Bu bakış açısından yola çıkarak ilerlemecilik anlayışının bireyle başlayan değişim yolculuğunda topluma sirayet ettiği ve toplumun önemli bir alanını işgal eden eğitim sisteminin de bu anlayıştan büyük oranda etkilendiği görülmektedir. İlerlemecilik alanında en büyük etkiyi William Kilpatrick “proje yönetimi” adı altında yeni bir eğitim metoduyla gözler önüne sermiştir (Zorbaz & Çeçen, 2009, ss. 87-104; Tuncer, 2009, ss. 395-409). Bu metotla Kilpatrick, çocuğu merkeze alarak onun eğitim modülündeki sürecini hedef almıştır. Böylelikle çocuğun ilgi ve gereksinimlerinin merkezde yer aldığı eğitim anlayışı doğmuştur. Bu anlayış, geleneksel eğitim anlayışının mekanizmasıyla örtüşmemektedir. Çünkü geleneksel eğitim modüllerinde öğretmen merkezli bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayışı bireyselden ziyade toplu eğitim anlayışının benimsendiği bir görüştür. Bu görüşte daha çok ezbere dayalı ve baskıcı eğitim anlayışı reddedilerek daha çok çocuğun merkezinde gelişen anlamaya dayalı deneyerek ilerlemeyi hedefleyen bir modül savunulmaktadır. Kilpatrick’in eğitim metodunda savunmakta olduğu ilerlemeci ve deneyselliğe dayalı anlayış, bir bakıma değişim ve dönüşüm merkezli bir süreci temsil etmektedir. Denemek ve yanılmak toplumsal gelişmişlikle bağdaşır. Eğitim metodunda geleneksel/ezberci anlayışa karşı olan deneyselliğin merkezde olduğu anlayışın hayata geçebilmesi için çocuklara deney yapabilmek için uygun şartların ve ortamların sağlanması gerekmektedir. Bu deneyler sayesinde çocukların hayal dünyaları gelişerek ilgi ve yönelimlerini keşfetmeye, kendi beceri ve yeteneklerini fark etmeye zemin hazırlanmaktadır. Çünkü, ileriye yönelik köklü toplumsal değişimlere hazırlık yapabilmek için, ileride birey olacak olan çocukların değiştirilmesi önemli bir adımı oluşturmaktadır.

İlerlemeciliğin kökeni; eğitimin merkezinde öğrencinin olduğu, akıl ve mantığa dayalı, problem çözme odaklı, eleştiriye açık ve öğretmenin yönlendirici değil rol model olduğu bir bakış açısına dayandırılmaktadır (Sarpkaya, 2004, s. 201). Bu bakış açısı eğitimdeki ilerlemeciliğin metotlarından biridir. Eğitimde ilerlemek için değişime ve dönüşüme açık olmak gerekmektedir. Geleneksel anlayışlar sosyolojik anlamda kültürden esintiler barındırıyor olsa da eğitim anlamında ilerlemek için değişim merkezli olmak gerekmektedir. Eğitimsel ilerlemecilikte deneyin ön planda tutulduğu, kaygı ve rekabetin önemsenmediği, daha çok çocuğun merak ve heyecanını merkeze koyan bir tutum savunulmaktadır. Eğitimde ilerleyebilmek için eleştiriye açık olmak, araştırmaya ve öğrenmeye meraklı olmak gerekmektedir. Eğitimsel ilerlemecilik de modernleşme anlayışında olduğu gibi; başlangıçta, yeni ve özgün olma yolunda ilerlerken zamanla geleneksel anlayışa zıt bir kutupta yer almaya başlamıştır. Bu zıtlık kavramı zamanla özgünlük kavramıyla paralel bir tabanda yer edinmiştir.

4.2. Eğitimsel Tutuculuk

Tutuculuk, kelime anlamı olarak değişime karşı olan, değişime direnen ve var olan düzenin devam etmesi gerektiğini savunan düşünce tarzıdır. Bu düşünce tarzında rutin şeyler daha makul görülmekte ve değişim olumsuz karşılanmaktadır. Tutucu anlayışa sahip birey ve toplumlar, sahip olduklarından vazgeçmeyi göze almak yerine elinde olanlarla yetinme düşüncesine sahiptirler. Tutucu toplumlar ve bireyler bir girişim olarak da tanımlanabilen değişimin potansiyel riskini almak istemezler. Tutuculuk, toplumsal her türlü değişimi reddetmektedir. Tutucu anlayışa sahip toplumlar, mevcut düzenden vazgeçmeden var olan siyasi ve sosyal standartları korumayı

hedeflemektedir. Tutucu anlayışa sahip toplumlar, modern ve çağdaş olan her türlü görüşe karşı olarak algılanmaktadır. Birey ya da toplumda yaşanan her türlü değişimin reddedilmesi tutucu bir tavidir. Tutuculuk, bulunan konum ve durumun güvenli ortamından ve statüsünden ayrılmak istemeyip, var olan düzene sınımsız bağlı kalınmasıdır. Tutucu birey ve toplumlar, sabit noktalarda kalmayı tercih etmektedir. Yani ilerlemeyi, değişmeyi ve dönüşmeyi reddettikleri gibi geriye dönmeyi, eski gelenek ve göreneklere dönmeyi de onaylamamaktadırlar. Bu bakımdan tutuculuk, kurulu düzenin hakim olduğu, sakin, ve kalıcı yaşam tarzını temsil etmektedir. Aslında tutuculuk; bireyin birey olma yolunda, toplumsallaşma yolunda yaşadığı içgüdüsel bir yaklaşımdır. Bilinmezlik, pek çok bireyi ve toplumu korkutmakta ve değişimin daha kötü sonuçlar doğuracağına dair düşünceler oluşturmaktadır. Bu, birey için insani bir özellik olarak doğal bir tutumdur. Ancak, birey ne kadar bilinmezlikten korkmuş olsa da toplumsal argümanlar gereği, her dönemde belli başlı siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal değişimler yaşanmaktadır. Bu değişim kabul edilmiyor olsa da toplumsal normlar gereği gerçekleşmemesi de imkansızdır. İşte, değişimlerin sancılı ve zor süreçleri bu tutucu grup ve toplumlardan ve onların dirençlerinden kaynaklanmaktadır.

Tutuculuk kavramını eğitim bağlamında ele alındığında, bu kategoride de bakış açısının aynı olduğu görülmektedir. Tutucu anlayışa sahip birey ve toplumlar, buldukları ekonomik, sosyal, askeri ve siyasi şartları muhafaza etmeyi ve bu bağlamda bu değerleri herhangi bir erozyona uğramadan kuşaktan kuşağa aktarmayı hedeflemektedirler. Oysa, değişim ve dönüşüm karşılama gereken bir gereksinimdir. Eğitim sistemi, toplumsal diğer güçlerden biri gibi başlı başına kendine özgü ilerlemeye ve gelişmeye müsait bir alana sahiptir. Toplumsal değişim, eğitim ile yakından bağlantılıdır. Eğitim, toplumu birebir etkilediği için toplum da eğitim anlayışını ve şeklini doğrudan olmasa da dolaylı olarak etkilemektedir. “Eğitim, seçilmiş ve kontrollü bir çevrenin (özellikle okulun) etkisi altında, toplumsal yeterlilik ve en üst düzeyde bireysel gelişmeyi sağlayan toplumsal bir süreçtir.” (Fidan & Erden, 2001, s. 230; Dinçer, 2003, ss. 102-112). Eğitimin önemli bir misyon olarak kabul edildiği toplumlarda eğitime verilen önem de büyük ölçüde değer görmekte ve eğitimsel gelişmişlik dikkate alınmaktadır. Toplumsal ilerlemecilikle eğitimsel ilerlemecilik paralel bir düzlemde yer almakta ve bu şekilde gelişmektedir. Eğitimin birincil ve en geniş basamağı olan okul kurumu, eğitimdeki ilerleme ve tutumun yansımalarının gözler önüne konulduğu en önemli perspektife sahiptir. Eğitimin verildiği kurum ve kuruluşlardaki değişimler ve değişim olanakları dönemsel olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Eğitimsel tutuculuk kavramıyla akla ilk gelen tanımlardan biri eğitimdeki sabit fikirlilik ve değişime olan karşıtlıktır. Tutucu bireylerin oluşturduğu toplumlarda eğitim sisteminde de tutucu tavırlar görülmektedir. Eğitim, ilerlemek ve eğitmektir. Ancak, tutucu bir eğitim tarzı var olan eğitim anlayışının değişmesine karşı çıkmakta ve mevcut sistemin aynı şekilde devam etmesini istemektedir. Yazının bulunmasıyla başlayan eğitimdeki değişim hareketleri yüzyıllar boyunca süregelmektedir. Çünkü, yaşam kadar eğitim de dinamik bir kavramdır. Eğitimin değişmeden sabit kalması, o toplumun ilerleyememesinin bir göstergesidir. Çocuklar ne kadar iyi bir eğitim alır ve bu eğitimin derecesini ne denli yüksek tutarlarsa o toplum da doğal olarak eğitimle birlikte gelişmektedir. Eğitim, bir toplumun toplumsallaşma yolundaki en önemli adımlarından biridir. Kurumsallaşmak, yeni kurum ve kuruluşlar inşa etmek, hastane ve okul gibi sosyolojik anlamda gereksinim duyulan pek çok kurumun çoğalması ancak eğitim anlayışındaki ilerlemeyle mevcut hale gelmektedir. Eğitimde yaşanan tutuculuğun en önemli nedeni köklü eğitim kuralları ve geleneksel hayat standartlarıdır. Modern ve çağdaş eğitim anlayışından önce kabul edilen eğitim sisteminde, en önemli kavram “öğretmen”dir. Öğrenci kavramı ikincil hatta üçüncül bir kategoride yer almaktadır. Veli kavramı ise eğitim sisteminde yok denecek kadar az bir konuma sahiptir. Örnek alınması ve kurallarının uygulanması gereken kişi öğretmendir. Eğitmen en iyisini bilmekte ve bu bildiklerinin ezberci bir mantıkla kabul edilmesi gerekmektedir. Eğitimsel tutuculuk, tam olarak bu durumu ifade etmektedir. Geleneksel eğitim anlayışından sınırlanamayan birey ve toplumlar, öğrenci merkezli bir eğitimin sisteminin varlığını kabul etmemektedirler. Oysa, çocuğun birey olma yolundaki ilk adımlarının atıldığı eğitim kurumu, çocuk için kendi kişilik rol modelinin oluşturulduğu bir platform gibidir.

Eğitim, çocuğun birey olma serüvenindeki güzergahıdır. Bu yolculuk boyunca pek çok şey görüp öğrenmekte ve hayatına bu öğrendiklerini uyarlamaya çalışmaktadır. Gerek duyması halinde tıpkı bir yapboz parçası gibi öğrendiği farklı bilgi parçalarını analitik düşünce sistemi yardımıyla birleştirebilmez. Ancak, tutucu eğitim modelinde çocuk okulda yalnızca eğitim almalı ve bu eğitim geleneksel eğitim anlayışıyla harmanlanmalıdır. Öğretmen merkezli geleneksel eğitim modülünde sorgulamak ve düşünmek neredeyse hiç yer almamaktadır. Öğretmen, çocuk için bir model konumunda olduğu için öğretmenin sorgulanması bir saygısızlık olarak kabul edilmektedir. Yalnızca teorik bilgilerin harmanlandığı tutucu eğitim sistemlerinde çocuk kendi beceri ve yeteneklerini fark edmeden hayata atılmaktadır. Ceza metodunun uygulandığı sistemlerde özgüveni eksik, kişiliği ve karakteri oturmamış bireylerin yetişmesine zemin hazırlanmaktadır. Zaten, ezberci bir mantıkla eğitimini tamamlayan bu bireyler, toplum içerisinde kendisini ifade etmektен aciziyet yaşamakta ve doğaçlama aktarım konusunda yetersiz bir pozisyona gelmektedirler. Illich'e göre *“Okullar ideolojik bir denetim aygıtı olup, mevcut toplumsal yapıyı yeniden üretir, insanları yabancılaştırır ve kurumların uzmanların otoritesine bağımlı kılar. Gerçek özgürlük okulların ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşebilir. O'na göre önemli olan okulların yerine konulacak “Kamu hizmet kurumları” yoluyla, kurumların ve teknolojinin çalışma biçimini, bireylerin yararları doğrultusunda değişmektedir.”* (Dinçer, 2003, ss. 102-112). Bu düşünceyi savunan araştırmacılara göre; okul kavramı bir denetim mekanizması olarak görüldüğü için kaldırılması gerektiği savunulmaktadır. Okul kavramı, ideolojik bir altyapıya dayandırıldığı için kesin normlarla belirlenmekte, bu da çocuğun gelişimini etkilemektedir. Illich, okul kurumunun yerine farklı kamu kurumlarının yerleştirilerek eğitim sistemindeki bu açıklığın giderileceğini ifade etmektedir. Çünkü, pek çok toplumda okul kavramı, eğitim sisteminin birebir karşılığıdır. Özel sektörlerin hayata geçişiyle birlikte farklı perspektifler sunulmuş olsa da eğitim sistemi okul kurumundan bağımsız düşünülemez.

Eğitimsel tutuculuk, eğitim sistemindeki geleneksel yöntemlerin devamlılığının istenmesi, yeni ve çağdaş eğitim reformlarının reddedilmesi olarak düşünülse de toplumun her alanında olduğu gibi eğitim alanında da değişim kaçınılmaz gerçekliktir. Dünyanın yüklemiş olduğu misyonlardan kayıplı olarak gerek dünya çapında gerekse küresel teknoloji çağından ötürü eğitimdeki değişimin önüne geçilememektedir. Eğitimsel tutuculuk, beraberinde hem sosyolojik hem de toplumsal tutuculuğu da beraberinde getirmektedir. Önceki bölümlerde ifade edildiği üzere; toplum ve eğitim birbirinden bağımsız kavramlar olarak düşünülemez. Toplumsal alanda yaşanan her türlü gelişme ve değişme eğitimi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Eğitimsel tutuculuğun normlarının kırılma noktalarından biri şüphesiz teknolojik gelişmelerdir. Teknolojik gelişmeler, toplumsal hayattan bağımsız olmadığı için bireyin merkezinde olan ve kişisel alanı belirli bir noktada işgal eden bu gerçeklik, eğitim alanında da yenilemeye imkan tanımaktadır.

Genel anlamda eğitim kavramındaki tutum ele alındığında, çocuğun birey olma yolunda kendi gelişimine katacağı her türlü değer ve yargı eğitim sistemiyle bağlantılıdır. Çocuk, aile eğitimiyle birlikte harmanladığı bilgileri gelecekte kendi kişiliği ve yaşam olanakları için kullanılabilir hale dönüştürebilmektedir. Birey olarak kendini ve isteklerini tanıma, bu istek ve hayallerine imkan sağlama yolunda çağdaş eğitim sistemleri önemli bir konuma sahiptir. Eğitimsel tutuculuk, beraberinde toplumsal bağımsızlığı ve cehaleti getirmektedir. Bu tutum ve davranışlar, toplumsal hayatı da yakından ilgilendirdiği için kültürel altyapı da bu noktada etkilenmektedir.

4.3. Eğitimin Toplumsal Değişime Göre İşlevi

Yaşamın her alanında gerek bireysel gerekse toplumsal değişim yaşanmaktadır. Değişim, yaşamın var olduğu ortamda kaçınılmaz bir gerçekliktir. Ancak, bireysel ya da toplumsal değişimlerin yalnızca ilerleme alanında değil bazen gerileme anlamında da yaşandığı görülmektedir. Özellikle, sosyal ve eğitim alanlarında geriye doğru değişimin daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Çünkü, tarihsel süreç içerisinde toplumlar, yaşanan aksaklık ve kötü sonuçlar

karşısında eski düzene dönme ve geleneksel yöntemleri tekrardan ön plana çıkarma girişimlerinde bulunmaktadır.

Toplumsal değişim, toplum yapısında gerçekleşen bir etkileşim olduğu için toplumun yapısını oluşturan her türlü etmen değişimden etkilenmektedir. Toplumsal yapının değişimi ile toplumsal kurum ve kuruluşlar da değişime uğramaktadır. Kurum ve kuruluşlarda yaşanan değişimler, toplumsal statü ve rol dengesinin değişmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan toplumsal değişim, toplumsal ilişkileri de etkilemektedir. Toplumsal değişim, nasıl toplumsal yapıyı etkiliyorsa tabii olarak eğitimi ve eğitim sistemini de etkilemektedir. Ancak, bu etkileşim karşılıklı gerçekleşmektedir. Birey ve toplum, eğitim anlamında yaşanan değişimden doğrudan etkilenmekte, toplumsal değişim de eğitimi dolaylı olarak etkilemektedir. Toplumsal gelişmişlik düzeyi eğitimle gerçekleşebilmektedir. Toplumda yaşanacak değişimin kabul edilmesi için öncelikle o toplumun gerçekleşecek değişime uygun hale gelmesi gerekmektedir. Bu yüzden eğitim seviyesi düşük, bağınaz ve cehaletin yoğun yaşandığı toplumlarda toplumsal değişimlerde çatışmalar yaşanmaktadır. Öte taraftan eğitim, değişim anlamında bireye ve topluma pek çok yarar sağlamaktadır. Eğitimli ve kendini geliştirmiş bireyler yaşadığı toplumu da geliştirirler. Okullar ve örgün eğitim kurumları, toplumsal anlamda yaşanan değişimleri eğitim sistemiyle harmanlayarak revize etmekte ve bireylerin kendilerini geliştirip dönüştürebilecekleri bir eğitim sistemi oluşturmaktadır. Toplumsal anlamda yaşanan pek çok değişimin kökeni eğitimle bağlantılıdır. Sonuçta, eğitim seviyesinin yeterli ve doğru oranda ilerlediği toplumlarda da gelişmişlik düzeyi yükselmiş olmaktadır. Dünyanın göçebe yaşam yerleşik hayata geçiş süreci bile eğitimle bağlantılıdır. Toplamların yerleşik hayata geçebilmek için öncelikle binalar inşa etmeleri gerekmektedir. Bu binaların doğru bir şekilde inşa edilmeleri de ancak eğitimle mümkün olabilmektedir.

Yeryüzünde gelişimi sağlayan ve yöneten yegane şey eğitimidir. Eğitim, bireye ve topluma pek çok donanım sağlamaktadır. Bu donanımlar sayesinde toplumsal değişimler çoğalmakta ve değişimin yönelimleri farklılaşmaktadır. Bir toplumun eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa o toplumun ekonomi ve teknoloji boyutu da değer kazanmaktadır. “Gelişen toplum, üreten toplumdur.” mantığıyla düşünüldüğünde; yeniliklere ve yeni yaşam standartlarına zemin hazırlayan toplumlarda da değişim oranı gelişmemiş toplumlara göre daha yüksek olmaktadır. Gelişmemiş toplumlardaki toplum yapısı geleneksel ve kültürel odaklı düşündüğü için dünya çapında çağın yeniliklerine uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Bu zorlukların başındaki temel öğelerden biri de din olgusudur. Dini inanışların yoğun yaşandığı toplumlarda toplumsal değişimler diğer toplumlara göre daha sancılı süreçler atlatmaktadır. Din olgusu, dogmatik bir yapıya sahip olduğu için bu değerlerin değişmesi ve eleştirilmesi toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Öte taraftan, değişimi istemeyen kesimlerin propagandası sonucu, değişimin toplum değerlerine zarar vereceği düşüncesi yayılmaktadır. Düşünerek sorgulama yapılmayan bu noktadaki en büyük eksiklik de yine eğitimidir. Eğitim seviyesinin düşük olduğu toplumlarda bireyler kendisine aktarılan bilgiler haricinde herhangi bir bilgiyi öğrenmeye ya da sorgulamaya açık ve elverişli olmadığı için değişimi de hoş karşılamamaktadırlar. Dogmatik olan bu ilgilerin sorgulanması ve değiştirilmeye çalışılması, toplum tarafından büyük tepkilere neden olmaktadır. Ancak, yeterli eğitime sahip bireyler okuyup araştırarak doğru ve güvenli bilgiye ulaşabilmektedirler.

Eğitim, toplumsal değişimdeki önemli araçlardan biridir. Sancılı ve zor süreçlere neden olan toplumsal değişimlerin toplum tarafından daha çabuk ve kolay kabullenilebilmesindeki en önemli etken eğitimidir. Eğitim, anlayışlı ve sağduyulu bireylerin yetiştirilmesi için gerekli sisteme sahiptir. Bu mekanizma sayesinde değişimler, topluma daha çabuk uyarlanmakta ve dönüşüm süreci daha kolay atlatılabilmektedir. Cehaletin hakim olduğu, geleneksel değerlerle yoğrulmuş toplumlarda değişimler kabul edilmemekte ve kolay algılanamamaktadır. Eğitim, birey ve toplumlar arasındaki en güçlü iletişim aracıdır. Eğitimin egemen olduğu toplumlarda iletişim daha güçlü olduğu için, değişimlerin toplumlar tarafından kabullenme süreci de iletişim odaklı olarak güçlü ilerlemektedir.

SONUÇ

Toplum kavramı, yeryüzündeki en geniş topluluk kavramının karşılığıdır. Aynı coğrafik ve kültürel değerlere sahip bireylerin oluşturduğu toplumlarda belirli yaşantısal süreçlerin ardından değişim gereksinimi duyulmaktadır. Değişim, toplumsal yaşamın var olduğu her yerde olması gereken bir gereksinimdir. Bu gereksinimlerin en temel dayanağı ise eğitimidir. Eğitim, toplumsal değişimin yaşanabilmesi ve değişimin sağlıklı bir şekilde sürebilmesi için en önemli basamaktır. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu toplumsal altyapılarda değişim kavramının daha egemen olduğu ve normal süreçler geçirdiği gözlemlenmektedir.

Toplum başlığı altında ele alınan siyasi, sosyolojik, askeri, ekonomik ve psikolojik her türlü olgu eğitim kavramıyla bağdaşır. Toplumsal yapının oluşturduğu ve dönüştürdüğü bütün kavramların eğitim ve eğitim sistemiyle doğrudan olmasa da dolaylı olarak bağlantıları bulunmaktadır. Bireyin çocukluktan olgunluk dönemine kadar yaşayacağı her türlü durum onun eğitim ve kültür seviyesiyle ilişkilidir. Bireyler toplumların temelini oluşturduğundan, toplumu oluşturan her bireyin toplumsal alan ve yaşam tarzıyla bağdaşık ilişkileri bulunmaktadır.

Toplumsal statüler, toplumsal hayatın bir düzen içerisinde idame edilmesini sağlayan önemli etkenler arasında bulunmaktadır. Bireyin toplumda kendisine verilmiş olan veya kendi çalışmaları sonucunda elde ettiği statüleriyle toplumda ikinci bir kimlik kazandırmaktadır. Bireyin sahip olduğu her kimlik, toplum tarafından daha çok değer görmesi adına sahip olduğu unvanlardan biridir. Bu statüler, beraberinde belirli hak ve sorumluluklar da getirmektedir. Statülerin doğurmuş olduğu roller, hayatın akışını sağlayan önemli yapı taşları arasında yerini almıştır. Verilmiş statülerin haricinde kazanılmış statüler, genellikle eğitim yoluyla elde edilmektedir. Eğitim kavramı, yalnızca teorik bilgi olarak düşünülmemelidir. Bireyin kendisine kazandırmış olduğu her yeni ve faydalı bilgi onu eğitmektedir. Bu yüzden kazanılmış statülerin çoğunluğu eğitim yoluyla elde edilmektedir. Bir doktor, öğretmen, savcı, hakim ya da müzisyen, ressam, ve aşçı gibi mesleklere sahip olabilmek için belirli eğitimlerin alınması gerekmektedir. Bu eğitimler, bireye toplumsal anlamda; toplumsal statü yani misyon, sosyo-ekonomik imkan gibi pek çok kazanç sağlamaktadır. Çağdaş toplumlarda bireylerin sahip oldukları konum çok önemli bir yere sahiptir. Birey, yaşadığı toplumda sahip olduğu statüsüyle var olmaktadır.

Toplumsal statüler, belirli sınıf farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Eğitim seviyesi, gelir seviyesi, refah ve özgürlük seviyesi toplumsal sınıfların sosyolojik anlamdaki başlıca konu başlıklarıdır. Toplumsal sınıfların oluşmasındaki en önemli şart muhakkak gelir seviyesidir. Bir toplumun sınıfsal tabakalaşma sistemi eğitim seviyesinden önce gelir seviyesiyle ölçülmektedir. Üst sınıfta, daha çok verilmiş statü grupları ve ekonomik gelirleri üst seviye olan bireyler yer almaktadır. İkincil grupta, daha çok kazanılmış statülerin, yani eğitim seviyesinin daha ön planda tutulduğu, bireylerin toplumda bir yer edinebilmek ve yaşam standartlarını koruyabilmek amacıyla elde ettikleri misyonların var olduğu bireyler yer almaktadır. Üçüncül grup ise, toplumda kendisine belirli bir konum adlandıramamış, işçi sınıfı olarak adlandırılan dar gelirli bireylerden oluşmaktadır.

Toplum kavramı, çok geniş bir alana sahip olduğu için içerisinde barındırmış olduğu her birey ve sınıfı da genel bir çerçevede ele almaktadır. Bir toplumda birden farklı ırka, dine ve medeniyete sahip bireyler yer alabilmektedir. Bu çok uluslu toplumlarda yaşanan toplumsal süreçler daha zorlu olmaktadır. Özellikle demokratik yönetim anlayışının bulunduğu toplumlar, değişim süreçlerinde çok fazla karşıt görüşle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bakımdan toplumsal değişimler bir ihtiyaç olsa da, bu ihtiyaç kavramı toplumsal yapıyla doğrudan ilişkilidir. Pek çok toplum, tekdüze yaşam standartlarını ve geleneksel yönetim biçimlerini devam ettirme taraftarıdır. Bu, toplumların değişimden korktuklarının ve değişim riskinden kaçındıklarının en önemli göstergesidir. Tutucu bir yapıya sahip olan toplumlarda, eğitim sisteminde de tutuculuk yaşanmaktadır.

Toplumsal değişim eğitimi etkilerken, eğitim de toplumsal sistemi etkilemektedir. Bu etkileşim, bazen iyi sonuçlar doğurmuş olsa da bazen de kötü neticeler de verebilmektedir. Eğitim

sisteminin toplumsal değişimle bağlantılı olmasındaki en önemli gereçte, bireydir. Çünkü toplumu bireyler oluşturmaktadır. Toplumu oluşturan her bireyin eğitim seviyesi o toplumsal yapıda yer alan ve yer alacak olan döngü ile bağlantılıdır. Bu yüzden, eğitim sistemine verilen önemin daha çok artırılması gerekmektedir. Gelişmiş, ilerlemiş, çağdaş ve modern toplumlar ancak gelişmiş ve çağdaş bireylerle mümkün olabilmektedir. Bu yüzden toplumlar, toplumsal değişim yolundaki ilk adımlarını mutlaka eğitim üzerine yoğunlaştırmalı ve bu yoğunlaşma neticesinde elde edilen sonuçlar gözden geçirilerek analiz edilmelidir. Sonuç olarak; eğitim, toplumsal yapının her aşamasında olan temel yapıtaşları arasında bulunmaktadır. Toplumların temelleri ne kadar güçlü atılmış olursa o toplumun inşa edeceği toplumsal yapılar da güçlü olmaktadır. Bu yüzden toplumsal anlamda değişebilmek için eğitim alanında gerekli reform hareketlerinin yapılması ve bu alanda değişim hareketlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Eğitimi toplumsal değişimden, toplumsal değişimi de eğitim kavramından ayrı düşünmemek gerekmektedir.

İlerleyen süreçlerde, farklı bir konu başlığı ve araştırma alanı olarak; farklı coğrafyalarda eğitimin toplumsal yapı üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı analiz yöntemiyle incelenmesi amaçlanmaktadır.

Etik Beyan

“Eğitimin Toplumsal Yapının Değişimi Üzerine Etkisinin Araştırmacı Bir Bakış Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına yayımlanmak üzere gönderilmemiştir. Bu araştırma, etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale; Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics – COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Mali Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that there is no conflict of interest.

Financial Support: The author declares that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

Alpkaya, D.- Duru, G. (2012). *1920'den günümüze Türkiye'de toplumsal yapı ve değişim*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Arıoğlu, E. (2006). Toplumsal değişimin dinamikleri. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Formu, Sıra No 39.

Azılıoğlu, K.,-Yılmaz, M. (2021). Toplumsal ve kültürel değişimlerin sanat eğitimine yansımaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 443-461.

Bayrak, E.N. (2019). *Fen-edebiyat ve eğitim fakültesi öğrencilerinin eğitim felsefesi inançları (Sakarya Üniversitesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Calhoun, C.D. (1994). *Sociology*. USA: McGrawHillinc.

Demiral, D.G. (2020). Hastaneler arası hasta sevk ağlarının analizi: Doğu Karadeniz hastaneleri üzerine bir uygulama. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 102-112.

Fidan, N.-Erden, M. (2001). *Eğitime giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Gözel, Ü. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Gürocak, K. (2013). *Toplumsal davranışlara etkisi açısından kitle iletişim araçlarının stratejik değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

İnce, M. (2017). Toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-319.

Karakış, Ö. (2022). Öğretim üyelerinin benimsedikleri eğitim inançları. *13. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi*, 97-106.

Kutlu, İ. (2020). Toplumsal tabakalaşma ve sağlık/hastalık ilişkisi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Sakarya Üniversitesi. Sakarya.

Lembet, Z. (2014). Dergi reklamlarında sosyal statü göstergesi olarak markaların sunumu. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İzmir.

Linton, R. (1936). *The study of man*. New York: Appleton Century Company, Inc.

Marshall, G. (2000). *Sosyoloji sözlüğü*. (çev.) Osman Akınbay-Derya Kömürçü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Övünç, S. (2015). *Tüketicilerin sürdürülebilir ambalaja sahip ürün satın alma niyeti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Pehlivan, O. (2017). *Aile tanımı ve ilişkilerinin toplumsal olarak inşası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Pişkin, Z.-Parlar, H. (2021). Toplumsal statü ve algı açısından öğretmenlik mesleğinin incelenmesi. *Academic Platform Journal of Education and Change*, 4(1), 1-28.

Sarpkaya, R. (2004). *Eğitimin felsefi temelleri*. C. Celep (Ed.) *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, V. (2006). *Eğitim bilimine giriş*. V. Sönmez (Ed.) *Eğitimin Felsefi Temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Söyler, T. (2014). *Jessé Souza'yla Brezilya direnişi üzerine*. *Praksis*, 34, 107-120.

Tezcan, M. (2016). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Feryal Matbaası.

Türkoğlu, A. (1996). *Doksan dokuz soruda eğitim bilimine giriş*. İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.

Tuncer, M. (2009). Proje tabanlı öğrenme ile problem tabanlı öğrenmenin fark ve benzerlikleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 4(2), 395-409.

Usta, A. (2018). Aydınlanma düşüncesine kısa bir bakış. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* 1, 74-90.

Weber, M. (2005). *Sosyoloji yazıları*. (Çev.) Taha PARLA. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yargı, E. (2019). *Öğretim elemanlarının ihtiyaç belirleme eğilimleri ile eğitim felsefesi inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Yeşil, A. (2018). Örgütlerde değişimin önemi ve değişim yönetimi üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(5), 307-323.

Yeşilorman, M.-Koç, F. (2014). Bilgi toplumunun teknolojik temelleri üzerine eleştirel bir bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 117-133.

Yetkin, E.-Boyacıoğlu, E., Kaçar, A.D. (2021). Kent hakkı bağlamında endüstri mirasını yeniden okumak: TÜRASAS Eskişehir örneği. *İdealkent*, 12(33), 1065-1099.

Yılmazcan, D. (2017). Eski Yunan toplumunda kölelik. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı.

Zorbaz, K.Z.-Çeçen, M.A. (2009). Project-based teaching and its usage in Turkish instruction. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42(1), 87-104.